

МЕСТНАТА МЛАДЕЖКА ПОЛИТИКА И РОЛЯТА НА МЛАДЕЖКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Атанас Радев¹, Национален младежки форум

Резюме

Статията има за цел да очертае възможностите за участие на младежките организации и младите хора при формирането, изпълнението и мониторинга на местните младежки политики, което е от важно значение за доброто управление на местните администрации, както и взаимодействието с гражданите като цяло за повишаване на демократичното участие. Според чл. 15 от Закона за младежта местната младежка политика в България се основава на систематичен подход, който има за цел да изгради устойчива екосистема за развитие на младите хора и тяхното активно участие в процеса на формиране, планиране и изпълнение на политиката за младежта на местно и национално ниво.

Ключови думи: местна младежка политика, младежки организации, младежко участие.

LOCAL YOUTH POLICY AND THE ROLE OF YOUTH ORGANIZATIONS

Atanas Radev², National Youth Forum

Abstract

The article aims to outline the opportunities for youth organizations and young people to participate in the formation, implementation, and monitoring of local youth policies, which is of great importance for the good governance of the local administrations, as well as for interaction with citizens in general to increase democratic participation. According to art. 15 of the Youth Act, local youth policy in Bulgaria is based on a systematic approach that aims to build a sustainable ecosystem for the development of young people and their active participation in the process of formation, planning, and implementation of youth policy at the local and national levels.

Keywords: local youth policy, youth organizations, youth participation

¹ Атанас Радев е завършил политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Заместник-председател е на Национален младежки форум от 2021 г. В периода 2019-2020 г. е председател на Студентски клуб на политолога. Носител е на различни награди като „Студент на годината за 2022г.“ в категория „Хуманитарни и социални науки“, Сребърна награда на Херцога на Единбург (2022 г.) и др. Автор е на публикации, свързани с проблематиката на вътрешната и външната политика.

² Atanas Radev graduated in Political Science from Sofia University "St. Kliment Ohridski". He has been the Vice-President of the National Youth Forum since 2021. In the period 2019-2020, he was the President of the Political Science Student Club. He is the winner of various awards such as "Student of the Year 2022" in the category Humanitarian and Social Sciences, the Duke of Edinburgh's Silver Award (2022), etc. He is the author of publications related to the domestic and foreign policy.

Неотдавна бяха представени резултатите от поредното „Изследване на младежта – България“ на фондацията „Фридрих Еберт“, което е мащабна регионална инициатива в Югоизточна Европа. През 2024 г. е реализирана третата вълна (първите две са през 2014 и 2018 г.) на изследването с участието на България. Най-общо казано, поредната вълна на изследването обхваща почти всички по-важни области от живота на младите хора и цели да установи как социологическият им портрет се е трансформирал в рамките на последното десетилетие, характеризиращо се с резки промени и трусове, засегнали света, Европа и България. Данните от това изследване ще допринесат значително за развитието на младежките политики в нашата страна.

Настоящото изложение има за цел да очертае нивата на младежко участие, като се спре по-конкретно върху провежданата местна младежка политика. На базата на актуалните данни може да се щрихира голямата картина на политическо участие и общ интерес към политиката от страна на младите хора. Отчетливо се наблюдава ръст на интереса им към политиката, тъй като за последните 6 години той е нараснал от 7% на 21%, но трайно остава убеждението, че политическата система е отчуждена от проблемите на младежта (Попиванов, Симеонов, Георгиев, Еленкова, Петкова, Галъова, 2024). Към тези данни следва да се добави и задълбочаващата се тенденция на спад в доверието към трите власти – парламент, правителство и съдебна власт. В контекста на атаките към структурите на гражданското общество прави впечатление, че се запазва доверието към гражданските организации, в т.ч. и към младежките. По същество това, което трябва да предизвика обществен разговор, е в полето на нарастващия общ скептицизъм на българската младеж в резултат на политическите кризи и военните конфликти.

Политическото участие на младите хора в България остава ограничено, като повечето от тях нямат реален опит в политическите процеси. Данните показват, че само малка част са участвали активно в различни форми на ангажираност, а най-популярните сред тях са подписването на петиции и доброволчеството. Участието в политически партии също е изключително ниско, което е белег за липса на интерес към традиционните форми на политическа активност. Младите хора предпочитат по-скоро индивидуални форми на ангажираност, които не изискват висока степен на организация. Дейности, като бойкот на продукти по политически или екологични причини, както и онлайн политическа активност, са по-предпочитани в сравнение с активна работа в рамките на някоя партия или участие в демонстрации. Тази тенденция говори за известна дистанция от конвенционалните механизми за участие, което може да се дължи на разочарование и липса на доверие в институциите. Забелязва се и известен скептицизъм към демократичната система. Въпреки че значителен дял от младите хора подкрепят демокрацията като форма на управление, много от тях я разглеждат като ефективна единствено ако осигурява икономическа сигурност. Още по-интересен е фактът, че 39% от респондентите смятат, че страната се нуждае от силен лидер, който да не се съобразява с парламента или изборите.

Тревожен е и делът на младите хора, които виждат алтернатива в авторитарните модели на управление. Почти една пета от анкетираните заявяват, че при определени обстоятелства диктатурата може да бъде по-добра от демокрацията. Още по-голям процент биха били склонни да жертват част от своите граждански свободи в замяна на

по-висок стандарт на живот. Тези нагласи показват, че немалка част от младото поколение не възприема демокрацията като единствена желана форма на управление, което може да се възприеме и като сигнал за нарастващо разочарование от демократичните институции. Въпреки че се отбелязва известен ръст в придобития опит на младите хора по отношение на определени форми на участие спрямо предходни години, като цяло пасивността продължава да доминира. Липсата на категорична тенденция показва, че демократичните институции и гражданското общество трябва да положат усилия за възстановяване на доверието и ангажирането на младите хора в политическия живот. Липсата на доверие в институциите поставя под въпрос ефективността на демократичната система, тъй като участието на младите хора е един от основополагащите фактори за тяхната легитимност.

В този контекст ревизираната *Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите*, приета от Съвета на Европа, има ключово значение. Според Съвета младежкото участие се изразява в „Правото, средствата, пространството и възможността, а при необходимост и подкрепата да участваш и влияеш в процеса на вземане на решенията и да се заемеш с действия и дейности, с които да допринесеш за изграждането на едно по-добро общество“.

Тази дефиниция поставя акцент върху факта, че младежкото участие не е само формално включване в политическите процеси, а изисква конкретни механизми и подкрепа за младите хора, за да могат ефективно да изразяват своите позиции и да допринасят за развитието на обществото. Демократичното участие не се изчерпва с гласуването на избори, а изисква активна гражданска позиция, достъп до механизми и инструменти за вземане на решения и възможности за ангажиране в местните и регионалните политики. Младите хора са не само обекти на политиките, но и субекти, които имат правото да бъдат чути и да участват при формирането на дневния ред на обществото. Хартата подчертава ролята на местните и регионалните власти в насърчаването на младежкото участие, тъй като те са най-близо до гражданите и могат да създадат подходящи условия за диалог и партньорства. Именно на това ниво може да се развие устойчива култура на младежкото участие, която да гарантира, че младите хора ще бъдат включени не само формално в процесите на вземане на решения, но и ще разполагат с реален инструментариум за въздействие. Активното включване на младите хора в тези процеси означава, че формирането, изпълнението и мониторингът на политиките и на национално, и на местно ниво трябва да се осъществяват с участието на младите хора, така че да отразяват младежките реалности и нужди. Изпълнението на това условие е в същината на развитието на политическа култура в демократичното общество. Ревизираната харта не просто признава правото на младите хора да участват в обществените процеси, а подчертава необходимостта от създаване на устойчиви механизми, които да насърчат тяхното активно включване и да гарантират развитието и споделянето на общо демократично бъдеще, основано на силно гражданско общество.

Поетапно и последователно преминавайки към детайлизирането и прецизирането на перспективите на младежкото участие на местно ниво в България, трябва да направим преглед на Закона за младежта, който дефинира държавната политика за младежта като *целенасочена и последователна дейност на държавата, общините, младежките организации и обществото*. Основната ѝ цел е създаването на благоприятни условия за

пълноценно личностно развитие на младите хора, тяхното участие в обществения и икономическия живот, както и приобщаването им към процесите на управление на различни нива. Законът установява „трикаскаден модел на управление“ на младежката политика – национално, регионално и местно ниво (Еленкова, 2023). На национално ниво отговорността се носи от министъра на младежта и спорта, който координира държавната политика, а областните управители действат като междинно звено, което обобщава и съгласува младежките политики на местно ниво. На местно ниво отговорни за осъществяването на държавната политика за младежта са общините, които играят ключова роля, като формират общински консултативни съвети по въпросите за младежта (в общини с население над 45 000 души). Прави впечатление, че липсват детайлно разписани дефиниции и стандарти за функциите и състава на тези съвети, което води до различни интерпретации и прилагане на политиките в зависимост от местния контекст. Това създава предизвикателства пред координацията между централната и местната власт, което е основен проблем за осъществяването на младежката политика. Държавната политика за младежта в България се гради на кооперативност между различните институции на ниво изпълнителна власт, местна власт, младежките организации и обществото. Това се осигурява чрез междуинституционална координация, включваща Националния консултативен съвет за младежта и Обществения съвет към министъра на младежта и спорта, които подкрепят процеса на вземане на решения и формиране на политики. Стратегическите цели на политиката за младежта на вертикално и хоризонтално ниво са отразени в Националната стратегия за младежта за периода 2021 – 2030 г. Стратегията е основният документ, който задава рамката за развитието на младите хора и младежкия сектор като цяло. За нейното изпълнение са разработени национални програми, които осигуряват механизми за реализация на стратегическите цели. На местно ниво кметовете на общини изготвят годишни планове за младежта, които се обобщават и представят на областно ниво. Това позволява младежката политика да бъде адаптирана към специфичните нужди на различни региони, като същевременно се запазва духът на единната национална стратегия. Важно е да се отбележи и значението на неформалното учене, чийто принос за развитието на младите хора се оценява изключително високо. То включва образователни инициативи извън формалното образование, които развиват социални и граждански компетентности, подготвяйки младите за активно участие в обществото и на пазара на труда. С намерение да се подобри координацията между институциите по вертикалното приложение на хоризонталната политика за младежта Министерство на младежта и спорта състави *Методически указания за териториалните власти при планиране и изпълнение на младежката политика на местно ниво*, съобразени със съдържанието на Наръчника за местна младежка политика. Със заповед № РД-09-807/15.10.2024 г. на министъра е създадена Национална работна група за местна младежка политика, чиято цел е да работи за подобряване на изпълнението на националната стратегия за младежта; за хармонизиране на местната младежка политика в общините на територията на Република България; за осигуряване на качество чрез общи елементи и стандарти за прилагане на младежката политика на местно ниво; за осигуряване на смислено младежко участие в процесите на вземане на решения чрез утвърждаване на

младежката перспектива и системата за копродуциране на политики на Съвета на Европа; за осигуряване на стремеж за качество при провеждане на политиката за младежта на местно ниво чрез създаване на почетно отличие „Национална младежка столица“.

ЗАДАЧИ НА МЕСТНАТА МЛАДЕЖКА ПОЛИТИКА С ДВЕ НЕИЗВЕСТНИ

Както вече беше споменато по-горе, съгласно нормативната уредба пряката отговорност за провеждането на младежката политика в България е възложена на министъра на младежта и спорта, както и на кметовете на общини, които отговарят за общинската политика за младежта. В чл.14 от Закона за младежта е посочена и ролята на областния управител като междинно звено, което обобщава общинските планове за развитието на младите хора и задава приоритетите на „регионалната политика за младежта“. Необходимостта от координация между трите отговорни инстанции на централно, областно и общинско ниво е от ключово значение за ефективното провеждане на политиките за младежта. Този въпрос е разглеждан от Еленкова, която прави преглед на тенденциите в европейската младежка политика след 1989 г. и отбелязва, че „повечето страни посочват наличие на трикаскадна структура за стратегическа посока и оперативно приложение на младежката политика“ (Еленкова, 2023), което служи за дефиниране на големия въпрос за координацията между нивата в полето на стратегическия, оперативния и ресурсния ѝ аспект.

Екосистемният модел в сферата на младежката политика включва седем ключови компонента, сред които са предоставянето на възможности за развитие на човешкия и социалния капитал, насърчаването на младежки инициативи чрез достъп до ресурси и финансиране, както и осигуряването на механизми за участие и активно гражданство. От съществено значение е моделът на институциите и организациите, които допринасят за повишаването на капацитета на местните власти и неправителствения сектор, както и наличието на физически и виртуални пространства за младите хора. Осигуряването на квалифицирани младежки работници е друг съществен аспект, затова се предвижда обучение и сертифициране на специалисти за управление на младежката политика на местно ниво. Политиките трябва да бъдат основани на доказателства, да са резултатно ориентирани и да възприемат младите хора като ресурс, а не като проблем. Основните задачи, чието изпълнение би довело до създаването на ефективна и базирана на данни младежка политика, са организиране на обучението на местни младежки работници и разработване на стратегии за младежта в общините. Процесът на разработване на стратегия следва няколко етапа: изследване на нуждите на младите хора; идентифициране на заинтересованите страни; картографиране на наличните ресурси; дефиниране на приоритети и съставяне на стратегически документи. По отношение на свободното време на младите хора от голямо значение е запазването на многообразието и на специфичния местен културен, социален и общностен климат. Именно на местно ниво духът на общностния живот се предава по-лесно от едно поколение на друго, укрепвайки гръбнака на местни младежки програми, в които младежите могат да се запознават, да се свързват с връстниците си и да се извяхват. Това създава усещането, че участват в сдружаване, което надхвърля времето и пространството и ги обединява в името на едни същи ценности, каузи и кодекси на поведение, а не са просто групи, в

които се забавляват. За своите членове сдружаването играе преди всичко ролята на фактор за социализацията им в етапа на търсенето и осъзнаването на собствената им мисия заедно като връстници. Същевременно набраният опит ги свързва в едно цяло с местната общност, която работи за благото на всички. Лидерството на местните младежки общности се изразява в свързването и възможността да се предават на следващите поколения идеите, които са възникнали от младежките кръгове. Това ще съхрани устойчиво споделени възгледите за бъдещето, но съществува и опасност, ако лидерството започне да се радикализира. Предотвратяването на подобен тип ситуации изисква ясни механизми за проследяване на нагласи и споделено вземане на решения, за да могат да бъдат неутрализирани такъв тип тенденции.

В контекста на българския модел имаме две неизвестни предвид непоследователното поведение на местните власти, тъй като общинските консултативни съвети по въпросите за младежта са със състав, изключващ младите хора или доминиран само от тях. Всъщност те следва да бъдат инструмент за *co-management* (съвместно управление), когато бъдат вземани решенията, свързани с младите хора, за да могат да бъдат споделени и да се търси мост между поколенията. Същото важи и за планирането, където е заложен ресурсът за провеждането на политиките на местно ниво. В данните от Наръчника се вижда, че едва 26 общини в България, което представлява около 10% от всички, разполагат с отделен бюджет за младежки дейности. Най-често това са областни центрове и по-големи общини, което може да се обясни с по-големите финансови и административни ресурси, с които те разполагат. Наблюдава се значително вариране в размера на тези бюджети. Например в Столична община средствата възлизат на 671 000 лв., докато във Велико Търново са 10 000 лв., а във Велики Преслав – едва 2 000 лв. Тези разлики се дължат на различни фактори, сред които са икономическите възможности на общините, политическите приоритети и демографските особености. Често средствата за младежки дейности се обединяват с бюджета за спорт. Това показва, че в много общини липсва ясно разграничение между двете сфери, което може да доведе до недостатъчно финансиране за младежки инициативи извън спорта, като доброволчество, културни и образователни проекти. В други случаи средствата за младежки дейности са включени в общата категория „други разходи“, което затруднява проследяването им.

МЛАДЕЖКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Младежките организации играят съществена роля в изграждането и прилагането на ефективни младежки политики на местно ниво. Те изпълняват функции на посредник между младите хора и институциите, като гарантират, че гласът на младежите ще бъде чул в процеса на вземане на решения. В контекста на общинските бюджети за младежки дейности и стратегическото планиране младежките организации допринасят в няколко ключови направления. Имат застъпническа роля, като отстояват целевото финансиране на младежки инициативи. В ситуация, в която бюджетите за младежки дейности често са неясни, обединени с други разходи (спорт) или изцяло липсват, младежките организации могат да настояват за по-голяма прозрачност, отчетност и целево финансиране. Чрез консултации, кампании и диалог с местната власт те могат да предложат конкретни решения за по-ефективно разпределение на средствата.

Младежките организации са основен участник в разработването на местни стратегии за младежта. Те могат да предоставят експертиза, да участват в обществени обсъждания и да допринасят с данни за нуждите и приоритетите на младите хора. В случаи като тези, при които местните стратегии често са неактуални или напълно липсват, ангажирането на младежките организации може да бъде от решаващо значение за създаването на дългосрочни и устойчиви политики. Те играят важна роля в общинските консултативни съвети за младежта. Въпреки че тези съвети съществуват само в 26 общини, тяхното укрепване може да гарантира по-ефективна връзка между младите хора и местната власт. Младежките организации са инструмент за мобилизация и гражданско участие. Чрез обучения, информационни кампании и събития те повишават информираността на младите хора за възможностите за участие в местните процеси. В условия, в които 90% от общините не заделят целеви бюджети за младежки дейности, именно младежките организации могат да компенсират този недостиг чрез привличане на външни ресурси – европейски програми, партньорства и доброволчески инициативи. Организацията са партньор при формирането и изпълнението на местни политики, като тяхното участие в стратегическото планиране в полето на застъпническите процеси е от особена важност за създаването на по-прозрачна, ефективна и устойчива младежка политика на местно ниво.

Редица инициативи на европейско ниво са насочени към стимулирането на общините да инвестират в младежки политики и да създават по-добри условия за младите хора. Проекти като *100% Youth City (100% младежки град)*, подкрепени от програмата Erasmus+, насърчават градовете да изграждат устойчиви механизми за младежко участие, финансиране и социална ангажираност. Програмата *Европейска младежка столица* и различните международни консорциуми, като включващия градове, като Брага, Рига, Валенсия, Торино, Клуж, Ганджа и Варна (*Мрежа на европейските младежки столици*), са свидетелство, че местните власти могат да играят ключова роля в развитието на младежките общности. Те стимулират сътрудничеството между различни градове и дават възможност за споделяне на добри практики. Посочените програми предлагат финансова подкрепа и стратегически насоки и подтиква местните власти да бъдат по-ангажирани с младите хора. В резултат все повече градове разработват младежки стратегии, създават младежки центрове и прилагат иновативни политики, които дават възможност на младите хора да участват активно в обществения живот.

Тези процеси доказват, че когато общините получат подкрепа и насоки, те могат да се превърнат в контактни точки и привлекателни общности за останалите европейски градове, като същевременно изграждат по-устойчива и ангажирана европейска общност.

Основните предизвикателства пред младежкото участие са липсата на прозрачност в управлението на младежките бюджети, неравномерното разпределение на ресурсите между различните региони и недостигът на актуална информация за младежките дейности. За да бъдат преодолените тези предизвикателства, е необходима активна ангажираност от страна на местните власти за създаване на устойчиви и прозрачни механизми за управление на младежките дейности. Това включва публикуване на ясни данни за нагласите на младите хора, формиране на бюджети за осъществяване на

младежките политики, насърчаване на регионалното равенство и изграждане на по-добра инфраструктура за младежко участие предвид специфичния контекст на всяка община. Само така ще може да се осигури равен достъп за всички млади хора до ресурси и възможности за активно участие в местния и националния обществен живот.

БИБЛИОГРАФИЯ

Попиванов, Б., П. Симеонов, С. Георгиев, Л. Еленкова, Я. Петкова, Ю. Галъова (2024) Изследване на младежта – България 2024. Оптимизъм за личността, песимизъм за обществото: Българската младеж във времена на несигурност, София: Фондация „Фридрих Еберт“ България. [Popivanov, B., P. Simeonov, S. Georgiev, L. Elenkova, Ya. Petkova, Yu. Galyova (2024) *Izsledvane na mladezhata – Bulgaria 2024. Optimizam za lichnostta, pesimizam za obshtestvoto: Balgarskata mladezh vav vremena na nesigurnost*, Sofia: Fondatsia „Fridrih Ebert“ Bulgaria.]

Еленкова, Л. (2023) Развитие на младежката политика в България след 1989 г., София: Фондация „Фридрих Еберт“ България. [Elenkova, L. (2023) *Razvitie na mladezhkata politika v Bulgaria sled 1989 g.*, Sofia: Fondatsia „Fridrih Ebert“ Bulgaria.]

Еленкова, Л., С. Георгиев (2022) Наръчник за местна младежка политика, София: Национален младежки форум. [Elenkova, L., S. Georgiev (2022) *Narachnik za mestna mladezhka politika*, Sofia: Natsionalen mladezhki forum.]